

ÇANAKKALE 1915'E SAHİP ÇIKABİLMEK

Ahmet Mete TUNCOKU
Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Tarihimize genel olarak bakıldığında, savaşların ağırlıklı yer aldığı bir tarih olduğu hemen anlaşılır. Bırakalım Osmanlı öncesi üç bin yıllık eski tarihimizi, sadece Osmanlı İmparatorluğu döneminde, kuruluşundan dağılışına dek geçen 600 yıllık süre içinde, **ortalama her on yılda bir ve çok farklı cephelerde savaştığımız**. Kuşkusuz bu; seçkin zaferler ile kahramanlık destanları yazarak yitirdiğimiz savaşların da yer aldığı, uzun bir dönemdir. Dünyada böyle bir geçmişe sahip ülke de sanırım çok değildir.

Ancak bu savaşlar içinde birisi var ki, neresinden bakıp, hangi boyutuyla ele alırsanız alın, **benzeri çok az görülen bir savaştır**. Bunun adı, **1915 Çanakkale Savaşları**'dır. Aradan neredeyse bir asır geçmesine karşın bugün de **ilgi çeken**, hala **araştırılıp, bilinmeyen yönleri ortaya çıktıkça tartışılan** bir savaş oluşu bile tek başına, Çanakkale 1915'in bu özel konumunu anlatmak için yeterlidir.

Çanakkale 1915 bir destandır ve bu destan kolay yazılmamıştır. Daracak bir toprak parçasında, sekiz ayı aşkın bir süre, göğüs göğse verilen bir mücadele sonunda, özvatan topraklarını işgale yeltenen, maddi açıdan bizden çok daha üstün güce sahip yedi düvelin, **önce denizde donanmasına, ardından da karada ordularına geçit vermeyerek** kazandık Çanakkale'de. Çanakkale'yi geçilmez kılan, sayıları yüz bine varan insanımızın kanıdır, canıdır. Bu çok ağır bir bedeldir kuşkusuz...

Peki, nasıl olmuştur bu? Nasıl olmuştur da, daha birkaç yıl önce irili ufaklı Balkan devletlerinin orduları karşısında bozguna uğrayan aynı asker, 1915'te Çanakkale'de denizde ve karada coşup kükremiş, **inanılmaz bir şeyi inanılır kılabilmiş, olamaz denileni başarabilmiştir?**

Tarihin bize öğrettiğine göre bir savaşın sonucunu, kaderini belirleyen birçok koşul vardır. Değişken olan bu koşulların her birinin etkisi ve önemi savaşa, savaşın meydana geldiği zaman ve ortama göre öne çıkar ya da geride kalır. Ama gene biliyoruz ki, bu koşulların olmazsa olmaz olanları vardır. Bunlar: **Asker, komutan, silah gücü ve savaşan tarafların o savaşa olan inancı**, yani **iman gücüdür**. Bunlardan sadece birisi olmaz ya da yetersiz kalırsa, sonuç çok farklı olur. Çanakkale 1915'e yakından bakıldığında görülecektir ki bu koşulların hepsi vardır. **Olmazsa olmaz bu dört koşul Çanakkale 1915'te bir araya gelmiş ve savaşın sonucunu, kaderini belirlemiştir.**

Ancak bu koşullardan birisini özellikle vurgulamamız gerekiyor: bu savaşlarda; üstün asker ve dahi bir komutan olarak Mustafa Kemal'in, ulusun **karanlık kaderini aydınlatmak**, ona yol göstermek üzere tarih sahnesine çıkış olgusudur vurgulanması gereken. Mustafa Kemal'in 1881'de Selanik'te doğumuyla başlayıp O'nu Çankaya'ya Atatürkleşmeye ulaştıran uzun ve mücadeleli yolda **Çanakkale 1915 bir mihenk taşı, dönüm noktasıdır**. Savaş bitip işgal kuvvetleri çekilip gittiklerinde, **daha 1916'da Mustafa Kemal, ulusun gönlünde Anafartalar Kahramanı olarak yerini almıştır**. Düşmanlarının bile kabul ettiği gibi, Çanakkale kara muharebelerinin kaderini değiştiren, Mustafa Kemal'in Türk askerlerinin başında, onların önünde komutan olmasıdır. Büyük önder 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak ulusal kurtuluş savaşını başlattığında en güçlü referansı Anafartalar ve Conkbayırı'ydı. Belirttiğimiz bu husus bile tek başına, Çanakkale 1915'in bizim için, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti için ne denli önemli olduğunu gösterir.

Diğer taraftan Çanakkale Savaşları özünde, Ekim 1914'te boğaz dışı ve girişindeki savunma hatlarının bombardımanı ile başlayıp, Ocak 1916'da Kumkale ve ardından Gelibolu yarımadasının, işgal kuvvetlerince boşaltılmasıyla sona eren **bir bütündür**. Kuşkusuz, uzun süren her büyük savaşta olduğu gibi **Çanakkale savaşları boyunca da, bazı çıkışlar, zirveler, duraklamalar, inişler ve hatta geri çekilmeler olmuştur**. Ama önemli olan bu savaşların, **ilk gününden son gününe**

kadar bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmesinin gerçekçi ve doğru olduğudur. Diğer bir deyişle; Beşiğe'siyle, Seddülbahir'iyle, 18 Mart'ıyla, Seyit Onbaşı'sıyla, Yahya Çavuş'uyla, 57. Alay'ıyla, Kanlısırt'ıyla, Conkbayırı ve Anafartalar'ıyla Çanakkale 1915 ayrılmaz bir bütündür. **Bunların bir ya da birkaçını ayırıp diğerleriyle kıyas ederek ön plana çıkarmak, en basitinden, Çanakkale 1915'in ruhuna, onu yaratan asker ve komutanlara yapılan bir haksızlık ve yanlış olur.** Tıpkı Çanakkale'de verdiğimiz 250 bine yaklaşan toplam zayıyatımızı, şehit düşüp ya da gazi oldukları yerlere göre sınıflandırmanın mümkün olamayacağı gibi... Örneğin, **Conkbayırı ve Anafartalar zaferleri ve onları yaratan dahi Komutan Mustafa Kemal ve onbinlerce şehit olmasaydı, 18 Mart Deniz Zaferi'nin ne önemi ne de anlamı kalırdı?** Büyük şair Mehmet Akif Safahat'ta neyi haykırabilirdi?.. Olsa olsa “gerçi denizde başarılı olduk ama ne yazık ki düşmanı karada durduramadık” diye hayıflanırdık... Veya, 18 Mart Deniz Muharebesinde başarısız olsaydık ve düşman donanması boğazı geçebilseydi... O zaman da, ne Anafartalar ne de Conkbayırı olurdu. I. Dünya Savaşı da büyük bir olasılıkla, çok daha çabuk biter, tarihin seyri en başta bizim için olmak üzere çok farklı olurdu... Bu nedenle, ısrarla diyoruz ki, Çanakkale 1915'in bütünlüğü, özenle korunmalıdır.

Aslında Çanakkale 1915'in objektif ve doğru bir değerlendirmesini yapabilmek için şu soru sorulmalıdır: **Çanakkale Boğazı Harekâtı'nı planlayanların – en başta Churchill'in – amaç, hedef ve beklentileri nelerdi?** Boğazı geçmek, Osmanlıyı savaş dışı bırakmak, zor durumda olan Rus Çarı'nın yardımına koşmak, Almanya'ya karşı güneyinden, Karadeniz'den yeni bir cephe açmak... Peki, sonuçta ne oldu, bu amaçlara ulaşıp gerçekleştirildi mi? Hayır. **Harekât, nereden bakılırsa bakılsın onların başarısızlığıyla sonuçlanmıştır.** Ancak, karşı tarafın her fırsatta ve bugün bile tekrarlayıp vurguladığı bir şey var, doğrudur. **O da; Gelibolu Yarımadası'nın eşi görülmemiş büyük bir başarıyla boşaltmalarıdır.** Ama, o zaman da ister istemez akla şu soru geliyor: Tüm o büyük planlar, verilen onca maddi-manevi kayıp, yitip giden canlar... Bunların hepsi, sadece yarımada'yı başarılı bir şekilde boşaltma gerçekleştirebilmek için mi yapıldı?.. Sözün özü, **Çanakkale Savaşları'nın, denizde ve karada galibi müttefiklerin onca plan ve projesini boşa çıkartan Türklerdir.**

Tarihi yazmak, tarih yapmaktan daha zordur sözü doğrudur. Gerçekten de tarihi yaratmak ne denli zor ve önemli ise, **onu doğru**

öğrenip anlamak ve doğru yazıp doğru öğretmek de en az o kadar önemlidir, zordur. Diğer taraftan tarihe sahip çıkmak da ancak, tarihi doğru ve gerçekleriyle, belgelere dayanarak araştırıp öğrenmek ve genç kuşaklara objektif olarak aktarmakla mümkün olur. Bu söylenenler elbette Çanakkale 1915 için de geçerlidir. Ne var ki bizde durumun, yakın zamanlara dek biraz farklı olduğunu görüyoruz. Çünkü biz Çanakkale 1915 olayını yıllarca **ağırlıklı olarak; kahramanlık, abartılı hikâyeler ya da hurafeler boyutuyla, işin destansı edebiyat yönüyle ele alıp ön plana çıkarmışız.** Genelkurmay Başkanlığımızın, savaşın askeri yönlerini belgeleriyle açıklayan çalışmaları dışında, **Çanakkale 1915'i bilimsel olarak araştırıp inceleyen eser sayısı ne yazık ki çok değildir.** Oysaki savaşa katılan İngiltere, Fransa, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde, bu savaş ciddi çalışmalara konu olmakta, bugün de doktora tezleri yazılıp bilimsel kitaplar yayınlanmaktadır.

Ama, bizde de durum yavaş yavaş değişmekte ve asker-sivil genç araştırmacılar Çanakkale Savaşları'nın henüz bilinmeyen, karanlıkta kalan yönlerine ve günümüze yansıyan sonuçlarına eğilmektedir. Şunu da gururla belirtmek isterim ki üniversitemiz bünyesinde çalışan AÇASAM bu açıdan **gerçekten de çok önemli bir görev yerine getirmektedir.** Sistemli olarak düzenlediğimiz ulusal-uluslararası konferanslar, buralarda sunulan bildirilerin yayımlandığı eserler; Türkçe'ye kazandırdığımız Çanakkale 1915'i konu alan kitaplar ile, 8 yıldır aksatmadan yayınladığımız "**Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**" adlı akademik dergimiz, değerli çalışmalarımızın başlıcalarıdır. Birçok araştırmacı yanı sıra, sayın Turgut Özakman da, Çanakkale 1915'i işlediği **Diriliş** adlı değerli çalışmasında, AÇASAM'ın yayınlarına bolca atıfta bulunmuş, yararlanmıştı. Bu arada sizlere, üniversitemiz ve AÇASAM'ın bu yıl gerçekleştireceği başka önemli bir etkinlikten de bahsetmek isterim:

Bilindiği üzere Genelkurmay Başkanlığı'nca her yıl, İstanbul, Ankara ve İzmir'de Türk Askeri Tarih Sempozyumları düzenlenmektedir. **2010 yılı Çanakkale Savaşları'nın 95. Yıldönümüne** rastladığından, bu yıl bu seminerin Çanakkale'de yapılmasını arzu ediyorduk. Üniversitemizin desteği ile AÇASAM olarak girişimlerimizi yoğunlaştırdık. Sonunda başardık. **24-26 Mayıs 2010** tarihleri arasında, Genelkurmay Başkanlığı-Garnizon Komutanlığı ve ÇOMÜ-AÇASAM olarak; **Çanakkale Muharebeleri ve Atatürk** konulu 3 günlük bir sempozyum gerçekleştirilecektir. Üniversitemiz Troia Kültür- Konferans Merkezi'nde

ve çok geniş bir katılımı yapılacak bu bilimsel etkinlikte, otuza yakın bildiri sunulacak ve bunlar daha sonra yayımlanacaktır.

Böylece, Çanakkale 1915'in belgelerden, doğru ve objektif olarak araştırılmasına, **AÇASAM** olarak biraz daha katkıda bulunacağımıza inanıyorum. Diğer bir deyişle, bizler geç de olsa Çanakkale 1915'e gerçek anlamda sahip çıkmaya, o'nu doğru anlayıp doğru anlatmaya başladık. Bu gelişmede **AÇASAM**'ın yapabileceği çok şey vardır. Aslında bugün bu toplantıda AÇASAM üyesi üniversitemiz araştırmacılarının sunacağı bildiriler **Çanakkale 1915'in belgelerle nasıl araştırılıp ortaya konabileceği açısından güzel örnek oluşturmaktadır.**

Kısacası Çanakkale 1915'e gerçekten sahip çıkmak, onu doğru anlamak, doğru araştırıp doğru anlatmakla mümkündür. Aslında **Çanakkale 1915'in abartılmaya hiç gereksinimi yok. Her sayfası zaten ayrı bir insanlık dramı ve destan.** Elbette halkımız tıpkı İlyada-Odise gibi, Çanakkale Savaşları'nın destanını da söyleyecek, yazacaktır, zengin bir edebiyat yaratacaktır... Zaten bunu çok güzel yapıyor da... Ama Çanakkale 1915'i anlatırken, işin tarihsel boyutu öncelikli olmalı, onu yaratanların anısına saygı ve sorumluluk gereği, Çanakkale Savaşları Edebiyatı ile Çanakkale Savaşları Tarihi birbirine karıştırılmamalı, biri diğerini gölgelememelidir.

Diğer yandan ilginç bir başka husus, günümüzde var olan ve giderek güçlenen Türk-Avustralya-Yeni Zelanda dostluğunun da, Çanakkale 1915'in bir sonucu olmasıdır. Bu barış ve dostluk Gelibolu Yarımadası'ndaki siperlerde, aylarca ve inanılmaz zor koşullarda, göğüs göğse geçen çatışmalarda, Mehmetçik ve Anzak askerlerinin yarattığı ortak bir eserdir... Mustafa Kemal Atatürk'ün 1934'te Anzak askerlerine o sınımsız sözlerle seslenişi, bu dostluğa ışık yakmış, destek olmuştur. Çelişkili ama gerçek: **Savaşın yarattığı bir barış ve dostluktur.** Canberra ve Wellington'daki **Gelibolu Parkı ve Atatürk Anıtları** ile **Anzak Koyu** adını verdiğimiz Suvla Körfezi ve **Uluslararası Gelibolu Barış Parkı** dediğimiz, **Gelibolu Milli Parkı**, bu açıdan, ilgili ülkelerin anlamlı jest ve tutumlarını yansıtır. Elbette, **Türk-Anzak** barış ve dostluğu çok önemlidir, değerlidir, iyi korunmalı, güçlendirilmelidir. Ancak bunu yaparken, **bu dostluk ve barışın hangi zorluklar ile ne büyük ve ne acı bedeller karşılığı kazanıldığı unutulmamalı, gözardı edilmemelidir.**

Osmanlı'nın son, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna varan süreçte ise, ilk büyük zafer kalesidir Çanakkale 1915. Bu savaşlar bir anlamda, Mustafa Kemal'in doğuşunun da müjdesidir. O'nunla özdeşleşmiştir. İşte tüm bu nedenlerdir ki sonuç olarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz:

Çanakkale 1915'e sahip çıkmak; Anafartalar'ın kahraman komutanı Mustafa Kemal'e, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na, devrimlere ve büyük devlet adamı Atatürk'e; kısacası Türkiye Cumhuriyeti'ne sahip çıkmaktır. Bu sahiplenişin ön koşuludur.